

KS. JACEK GOLEŃ
MONIKA TYLKA

ODDZIAŁYWANIE OBECNOŚCI RODZICÓW W WYCHOWANIU NA ASPIRACJE RODZINNE I SPOŁECZNE MŁODZIEŻY

Hierarchia ludzkich aspiracji kształtuje się pod wpływem hierarchii wartości danej osoby¹. Poziom ambicji życiowych, dążeń, celów i motywacji zależy w dużym stopniu od stymulującej roli środowiska rodzinnego². Warunkuje ono pojawienie się oraz kształtowanie jego pragnień i dążeń³. Rodzina i panujące w niej warunki życia w dużym stopniu wyznaczają aspiracje członków rodziny⁴.

Ks. dr JACEK GOLEŃ – Katedra Duszpasterstwa Rodzin Instytutu Pastoralno-Katechetycznego KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: jacgolen@gmail.com.

MONIKA TYLKA – studentka pedagogiki w Akademii „Ignatianum” w Krakowie; adres do korespondencji: ul. Kopernika 26, 31-501 Kraków; e-mail: monikatylka@onet.eu.

¹ Por. K. M u s i a l s k a, *Aspiracje młodzieży stojącej u progu dorosłości*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2010, s. 86.

² Por. W. D a n i l e w i c z, *Aspiracje życiowe młodzieży z rodzin pełnych i rozłączonych z powodu migracji zagranicznej rodziców*, [w:] *Edukacyjne tendencje XXI wieku w dialogu i perspektywie*, red. A. Karpińska, Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana 2005, s. 283.

³ Por. T. L e w o w i c k i, *Aspiracje dzieci i młodzieży*, Warszawa: PWN 1987, s. 33.

⁴ Pomimo współcześnie zauważalnych przeobrażeń w funkcjonowaniu rodziny, zmian jej statusu, a nawet osłabieniu autorytetu, wciąż jest ona pierwszym i najważniejszym źródłem celów i zasad życiowych – M. J a g i e ł o, *Rodzina na tle innych źródeł kształtowania celów i zasad życiowych człowieka*, [w:] *W służbie dziecku*, t. 2: *Rodzina XX wieku wobec dobra dziecka*, red. J. Wilk, Lublin: Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego 2003, s. 213; Na treść i poziom aspiracji zasadniczy wpływ wywiera wykształcenie rodziców, status społeczny i warunki materialne rodziny, pochodzenie i tradycje rodzinne, klimat wychowawczy, zawód rodziców i związane z różnymi zawodami tradycje. Nie bez znaczenia pozostają także formu-

Aspiracje są jednym z czynników osobowości warunkujących zachowanie człowieka⁵. Wraz z przyjętą hierarchią wartości współdecydują o planach życiowych, bliższych i dalszych zamierzeniach, pragnieniach, a także o aktywności człowieka związanej z ich realizacją oraz spełnieniem pragnień⁶. Życie rodzinne stanowi przedmiot dążeń i pragnień wielu osób. Aspiracje rodzinne obejmują swoim zasięgiem sprawy stosunków między członkami rodziny, sposoby życia, wyobrażenia o modelu i funkcjach rodziny⁷.

Warto zwrócić uwagę na związek aspiracji młodzieży z oddziaływaniem rodziny. W przekazie wartości rodzinnych i społecznych szczególną rolę odgrywają rodzice, a zwłaszcza ich pozytywna obecność w wychowaniu, klimat miłości rodzinnej, wzajemne zaufanie oraz przykład postępowania, uzupełniony dialogiem i nauczaniem.

1. ZNACZENIE OBECNOŚCI RODZICÓW W WYCHOWANIU

Rodzice są pierwszymi i najważniejszymi wychowawcami dziecka, wzorcami identyfikacji i naśladownictwa. Wynika to z faktu, że są oni osobami najbliższymi zarówno w sensie fizycznym, jak i psychicznym. Poprzez codzienne kontakty rodzice zaspokajają potrzeby dziecka oraz wpływają na kształtowanie jego celów życiowych⁸. Obecność obojga rodziców w życiu dziecka stanowi warunek prawidłowego przebiegu procesu jego rozwoju i wychowania⁹.

łowane w obecności młodego człowieka i przyswajane przez niego wzory postępowania oraz kryteria oceny innych ludzi. Intencjonalne oddziaływania rodziców pragnących wzbudzić w młodzieży pożądane aspiracje mogą niekiedy okazać się projekcją własnych, niespełnionych z jakiś powodów aspiracji w stosunku do swoich dzieci – L e w o w i c k i, *Aspiracje dzieci i młodzieży*, s. 34-35.

⁵ Uwaga psychologów skupia się głównie na motywach działań, dążąc do poznania pewnych stałych właściwości psychiki, którymi człowiek kieruje się w realizacji powziętych celów; por. B. G a l a s, T. L e w o w i c k i, *Osobowość a aspiracje*, Warszawa: Wydawnictwo UW 1991, s. 28-29.

⁶ Por. L e w o w i c k i, *Aspiracje dzieci i młodzieży*, s. 5.

⁷ Tamże, s. 24-25.

⁸ A. B ł a s i a k, E. D y b o w s k a, *Rodzicielstwo i jego znaczenie dla procesu wychowania dziecka*, [w:] *Wybrane zagadnienia pedagogiki rodziny*, red. A. Błasiak, E. Dybowska, Kraków: WAM 2010, s. 106.

⁹ Por. J. G o l e Ń, *Wychowanie seksualne w rodzinie. Studium pastoralne*, Rzeszów: Poligrafia Wyższego Seminarium Duchownego 2006, s. 110-111.

Do specyficznej roli matki należy głównie przyjęcie i urodzenie dziecka oraz wprowadzenie go w świat nowych pokoleń w sensie fizycznym, psychicznym i duchowym. Zaspokajając podstawowe potrzeby dziecka, matka obdarza je czułością, dobrocią i miłością, co sprzyja jego dalszemu rozwojowi. Włącza dziecko w pewien porządek, jest pierwszym autorytetem i źródłem postępowania moralnego. Stanowi także pierwszy obraz kobiecości¹⁰. Miłość matki jest bezwarunkowa. Kocha ona swoje dziecko za to, że jest jej dzieckiem¹¹. Poprzez swoją bliskość fizyczną i emocjonalną matka stwarza dziecku poczucie bezpieczeństwa, budzi pierwotne zaufanie do ludzi i świata, kształtuje poczucie własnej wartości, wpływa na rozwój uczuciowości dziecka oraz jego zdolność miłowania. Przygotowuje dziecko do roli płciowej i społecznej poprzez bycie dla dzieci wzorem kobiety i matki¹².

Rolą ojca w rodzinie jest wspieranie żony oraz stwarzanie poczucia bezpieczeństwa dla rodziny. Razem tworzą oni klimat miłości w rodzinie, który stanowi bardzo ważny czynnik spajający rodzinę i oddziałujący na wychowanie¹³. Styl ojcostwa łączy się z wyborem przez mężczyznę sposobu spełniania swoich zadań i duchowego powołania. Jego zadaniem jest wprowadzanie dziecka w rzeczywistość zewnętrzną, uczenie go życia i radzenia sobie w świecie pozarodzinnym. Ojciec pobudza rozwój intelektualny i pragmatyczny dziecka, jednocześnie strzegąc jego wolności¹⁴. Kocha dziecko miłością warunkową, gdy spełnia ono jego oczekiwania oraz jest źródłem radości i dumy¹⁵. Miłość ojcowska wnosi w życie dziecka poczucie bezpieczeństwa poprzez ukazanie mu świata wartości i norm. Obecność ojca, jego pozytywna postawa pomaga dzieciom przeżywać własną płciowość, kształtuje stosunek do osób drugiej płci, a także przygotowuje do pełnienia roli rodzicielskiej i innych ról społecznych¹⁶. Zarówno matka, jak i ojciec oddziałują

---

¹⁰ B ł a s i a k, D y b o w s k a, *Rodzicielstwo i jego znaczenie dla procesu wychowania dziecka*, s. 110-112.

¹¹ E. F r o m m, *O sztuce miłości*, Poznań: Dom Wydawniczy REBIS 2008, s. 49.

¹² Por. G o l e ń, *Wychowanie seksualne w rodzinie*, s. 111, 122.

¹³ Papieska Rada do spraw Rodziny, *Ludzka płciowość. Prawda i znaczenie. Wskazania dla wychowania w rodzinie* (08.12.1995) nr 15, 50, 52; por. M. B r a u n - G a ł k o w s k a, *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*, Lublin: TN KUL 1992, s. 144-151.

¹⁴ Por. B ł a s i a k, D y b o w s k a, *Rodzicielstwo i jego znaczenie*, s. 108.

¹⁵ F r o m m, *O sztuce miłości*, s. 52.

¹⁶ Por. G o l e ń, *Wychowanie seksualne w rodzinie*, s. 111, 122.

wychowawczo na dziecko także poprzez obecność lub nieobecność psychiczną¹⁷.

Współcześni rodzice nierzadko przeżywają problemy z wywiązywaniem się ze swoich ról. Absencja jednego lub obojga rodziców w wychowaniu dziecka występuje dosyć często¹⁸. Łączy się ona z sytuacjami losowymi i śmiercią jednego z rodziców¹⁹, a także ze zwiększającą się liczbą rodzin niepełnych, powstałych wskutek samotnego macierzyństwa²⁰ lub rozwodu małżonków²¹. Stała niepełność rodziny może negatywnie wpływać na dziecko zarówno w sposób bezpośredni, poprzez brak konkretnego wzorca rodzicielskiego, jak i pośredni – poprzez rodzica obecnego, który przenosi na dziecko własne postawy i zachowania²². Sytuacja życiowa w tej sytuacji może prowadzić do przeciążenia obowiązkami i skutkować trudnościami i problemami wychowawczymi oraz mniejszymi osiągnięciami szkolnymi²³.

Wyróżnia się także kategorię rodzin czasowo niepełnych ze względu na pobyt rodzica w zakładzie karnym²⁴, a także ze względu na charakter pracy

---

¹⁷ M. W o l i c k i, *Rodzaje nieobecności ojca w rodzinie*, „Katecheta” 4(1989), s. 182-183.

¹⁸ Por. tamże, s. 183.

¹⁹ Śmierć rodzica stanowi dla dziecka tragedię, wywołującą uraz psychiczny na całe życie oraz utratę poczucia bezpieczeństwa. W dziecku rodzi się poczucie krzywdy i opuszczenia, w związku z czym unika kontaktów – por. J. I z d e b s k a, *Dziecko osamotnione w rodzinie. Kontekst pedagogiczny*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana 2004, s. 91.

²⁰ Obecnie w Polsce stale rośnie liczba rodzin niepełnych biologicznie ze względu na fakt narodzin dziecka pozamałżeńskiego. Wśród rodziców samotnie wychowujących dzieci dominują samotne matki. W Polsce w 2002 r. liczba rodzin samotnych matek z dziećmi wynosiła ok. 1798 tys., podczas gdy rodziny samotnych ojców stanowiły ok. 232 tys. przypadków – por. *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2010*, red. H. Domochowska, Warszawa: GUS 2010, s. 119.

²¹ U dzieci z małżeństw rozwodzących się lub rozwiedzionych silnemu zachwianiu ulega prawidłowy rozwój emocjonalny. Mogą wówczas wystąpić zaburzenia emocjonalne, stany napięcia emocjonalnego, lęku czy zmniejszonej odporności na stres. Rozpad związku małżeńskiego osłabia więź uczuciową między rodzicami a dzieckiem, co w konsekwencji prowadzi do emocjonalnej dezorganizacji u dziecka – H. C u d a k, *Zagrożenia emocjonalne i społeczne dzieci z rodzin rozwiedzionych*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2010, s. 123.

²² W. D a n i l e w i c z, *Sytuacja życiowa dzieci w rodzinach migracyjnych*, Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana 2006, s. 58.

²³ Tamże, s. 60.

²⁴ Badania wskazują, że sytuacja ta pociąga za sobą ryzyko popełniania przestępstw przez dziecko, niższy poziom samooceny i przystosowania społeczno-szkolnego – por. A. R z e - p l i ń s k i, *Rodziny więźniów w świetle dotychczasowych badań*, [w:] *Przejawy dewiacji społecznej i postępowanie z dewiantami*, red. H. Dziewanowska, Warszawa: Wydawnictwo UW 1980, s. 202-205.

związany z nieobecnością rodzica²⁵, z powodu choroby wymagającej dłuższego leczenia w szpitalu czy dłuższego pobytu za granicą²⁶. Sytuacje te oddziałują na przebieg procesu wychowawczego. U chłopców zwraca się uwagę na zjawisko tak zwanego „protestu męskiego”, który jest wyrazem agresji i buntu wobec zasad wpajanych przez matki chłopcom, w których wychowaniu nie bierze udziału ojciec²⁷. Z kolei córki pozbawione ojca mogą mieć w życiu dorosłym problemy w kontakcie z mężczyznami, z pomyślnym funkcjonowaniem w roli kobiecej, a także w roli żony i matki²⁸.

Nieobecność psychiczna rodziców łączy się z brakiem zdolności nawiązania specyficznych dla ich roli relacji emocjonalnych z dzieckiem. Wiąże się ona z zaburzeniem funkcji emocjonalnej rodziny. Brak kontaktu emocjonalnego rodziców z dziećmi, brak więzi czy zainteresowania sprawami dziecka powoduje chłód uczuciowy w relacjach rodzice–dzieci oraz psychiczne oddalanie się²⁹. Dzieci pozbawione więzi uczuciowych często odczuwają poczucie osamotnienia, określane mianem sieroctwa emocjonalnego, duchowego bądź nie-

---

²⁵ Wyniki badań pokazują, że w ciągu ostatnich kilku lat na emigrację zarobkową udawała się średnio co dziesiąta matka i więcej niż co piąty ojciec – por. B. W a l c z a k, *Migracje rodzicielskie – skala zjawiska oraz jego wychowawcze i edukacyjne implikacje*, „Pedagogika Społeczna” 3(2008), s. 146; por. W. D a n i l e w i c z, *Dziecko w rodzinie rozłączonej*, [w:] *Dziecko w rodzinie i w środowisku rówieśniczym. Wybrane zagadnienia i źródła z pedagogiki społecznej*, red. J. Izdebska, Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana 2003, s. 124.

²⁶ E. M i t u ł a, *Rodziny pełne nie w pełni – eurosieroctwo. Opieka nad dzieckiem a migracja zarobkowa rodziców*, [w:] *Rodzina we współczesności*, red. A. Ładyżyński, Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT 2009, s. 166. W przypadku rodzin niepełnych ze względu na charakter pracy rodzica lub jego pobyt za granicą albo dłuższy pobyt w szpitalu, konsekwencje zależą od osoby nieobecnego rodzica. Deficyt stałej obecności ojca w procesie wychowania dzieci rzutuje na rozwój osobowości. Pojawiają się trudności w nawiązywaniu kontaktów z płcią przeciwną, lękliwość, słabe przystosowanie do sytuacji poza domem, ujawniają się zachowania typowo dziewczęce lub typowo męskie z nasiloną agresywnością i brutalnością – E. N a p o r a, *Niedobór kontaktu z rodzicem jedną z przyczyn zaburzonego funkcjonowania dziecka*, [w:] *Smak emigracji. Dramaty dzieci*, red. M. Janukowicz, Kraków: Wydawnictwo „Scriptum” 2009, s. 59.

²⁷ S. K o z a k, *Patologia eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*, Warszawa: Wydawnictwo Difin 2010, s. 131.

²⁸ Por. tamże, s. 135-136.

²⁹ Por. T. E. O l e a r c z y k, *Sieroctwo i osamotnienie. Pedagogiczne problemy kryzysu współczesnej rodziny*, Kraków: WAM 2007, s. 104. Nieobecność psychiczna w większości przypadków dotyczy ojców, jednak trudno określić, jak często występuje, gdyż brak odpowiednich badań na ten temat. Można przypuszczać, że zdarza się ona jeszcze częściej niż nieobecność fizyczna – M. B r a u n - G a ł k o w s k a, *Być ojcem*, [w:] *Oblicza ojcostwa*, red. D. Kornas-Biela, Lublin: TN KUL 2001, s. 202.

ujawnionego³⁰. Przeżywają także wewnętrzne konflikty, napięcia, brak poczucia bezpieczeństwa i równowagi psychicznej³¹. Brak kontaktu emocjonalnego dziecka z rodzicami może przejawiać się trudnościami w kontaktach społecznych, a zwłaszcza w bliskich związkach, w życiu małżeńskim i rodzinnym, oraz wpływać na rozwój intelektualny i kształtowanie potrzeby osiągnięć³².

Powstaje zatem pytanie, w jaki sposób obecność rodziców w wychowaniu oddziałuje na aspiracje młodzieży. Znaczące wydaje się zbadanie zarówno oddziaływania obecności fizycznej rodziców, której brakuje w rodzinach niepełnych i niepełnych czasowo, jak również wpływu obecności psychicznej, której deficyty mogą występować we wszystkich typach rodzin. Szczególnie interesujące jest oddziaływanie obydwu rodzajów obecności rodziców na aspiracje rodzinne i społeczne młodzieży.

2. BADANA GRUPA I PRZEBIEG BADAŃ

Badaniami objęto klasy maturalne sześciu liceów ogólnokształcących na terenie Krakowa. Badana młodzież uczęszczała do siedmiu klas trzecich o różnych profilach. Uczniowie ci mieli przed sobą egzamin dojrzałości oraz wybory i decyzje związane ze swoją przyszłością. Należało oczekiwać, że aspiracje życiowe w tej grupie badanych będą już wyraźnie skonkretyzowane.

W badaniach wzięło udział 136 uczniów: 93 dziewczęta (68,4%) oraz 43 chłopców (31,6%). Wśród rodziców badanej młodzieży połowa matek (50%) oraz ponad połowa ojców (52,2%) miała wykształcenie wyższe. Wykształcenie średnie miało 36,8% matek i 27,9% ojców, a wykształcenie zawodowe – 19,9% ojców i 13,2% matek. 78,7% badanych uczniów wychowuje się w rodzinach pełnych, z obojgiem rodziców; 15,4% badanej młodzieży pochodzi z rodzin niepełnych, z samotnym rodzicem. W przypadku 3,7% badanych ma miejsce czasowa nieobecność rodziców z powodu wyjazdu w celach zarob-

---

³⁰ Por. O l e a r c z y k, *Sieroctwo i osamotnienie*, s. 103.

³¹ I. Wagner sieroctwo duchowe określa jako „obiektywny stan psychospołeczny dziecka zawierający trzy wzajemnie powiązane elementy strukturalne: poczucie braku akceptacji emocjonalnej w rodzinie, poczucie braku zrozumienia przez rodziców, poczucie osamotnienia w rodzinie” – *Sieroctwo społeczne: przyczyny, następstwa, formy kompensacji. Studium teoretyczno-badawcze*, Częstochowa: Wydawnictwo WSP 1997, s. 35.

³² W o l i c k i, *Rodzaje nieobecności*, s. 183; t e n ż e, *Dysfunkcjonalność rodziny a nieprzystosowanie dzieci*, „Katecheta” 3(1995), s. 185-186.

kowych; 1,5% uczniów pochodzi z rodzin osieroconych, a 0,7% czasowo wychowuje się bez rodziców z powodów zdrowotnych i rodzinnych.

Największym zaufaniem wśród badanej młodzieży cieszy się matka (37,5%), nieco rzadziej wskazywano na przyjaciółkę/przyjaciela (28,7%); 12,5% całej próby nikogo nie darzy zaufaniem, a 6,6% nie potrafi wskazać konkretnej osoby, której ufa. Tylko 5,9% najbardziej ufa ojcu i tyle samo komuś z rodzeństwa.

Badania właściwe przeprowadzono na przełomie marca i kwietnia 2011 roku za pomocą sporządzonej w tym celu ankiety. We wszystkich szkołach badania prowadzono metodą audytoryjną, w obecności ankietera oraz wychowawcy klasy. Spośród 141 zebranych kwestionariuszy 136 kwalifikowało się do dalszych analiz.

3. ASPIRACJE RODZINNE MŁODZIEŻY W ŚWIETLE BADAŃ MATURZYSTÓW

Aspiracje rodzinne dotyczą uznania wartości rodziny, terminu założenia rodziny i jej liczebności, postaw rodzicielskich i metod wychowawczych, podziału obowiązków oraz statusu materialnego rodziny³³. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że przeważająca większość maturzystów wśród wartości życiowych najbardziej ceni miłość (74,3%) oraz rodzinę (54,4%). Wartość miłości częściej docenia 79,6% dziewcząt i 62,8% chłopców, natomiast wartość rodziny docenia 64,5% dziewcząt i tylko 32,6% chłopców.

Młodzież z rodzin pełnych (75,7%) nieco częściej ceni miłość jako wartość niż młodzież z rodzin z rodzin niepełnych (69,6%) oraz niepełnych czasowo (66,7%). Miłość jako wartość doceniają najczęściej uczniowie doświadczający obecności psychicznej rodziców: rozmawiający z rodzicami o swoich uczuciach i emocjach (82,9%), doświadczający poczucia bezpieczeństwa w obecności rodziców (78%) oraz uczniowie, którzy czują się kochani przez rodziców (76,9%).

Rodzina jest wartością najważniejszą dla młodzieży z rodzin pełnych (58,9%), a także niepełnych czasowo (50%), rzadziej jej wartość podkreśla młodzież z rodzin niepełnych (34,8%). Wartość rodziny często docenia młodzież rozmawiająca z rodzicami o swoich uczuciach i emocjach (61,8%),

---

³³ Z. S k o r n y, *Aspiracje*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa: Fundacja Innowacja 1993, s. 31.

mogąca liczyć na wsparcie i pomoc rodziców w trudnych sprawach (60%), doświadczająca miłości rodzicielskiej (58,7%), a także czująca się rozumianą przez rodziców (62,8%) oraz czująca się bezpiecznie w obecności rodziców (56%). Zarówno miłość, jak i rodzina są wartościami często docenianymi przez młodzież. Wartości te najczęściej cieszą się uznaniem dziewcząt, młodzieży żyjącej w rodzinach pełnych oraz doświadczającej psychicznej obecności rodziców.

Autorytet rodziców stanowi model kształtujący dążenia młodzieży i oddziałuje na jej plany życiowe. 38,2% badanej młodzieży ceni autorytet rodziców, częściej jednak cenią go dziewczęta (41,9%) niż chłopcy (30,2%), częściej młodzież z rodzin pełnych (40,2%) niż z rodzin niepełnych czasowo (33,3%) i niepełnych (30,4%). Młodzież doceniająca autorytet rodziców często rozmawia z nimi o przeżywanych uczuciach i emocjach (46,1%), może polegać na rodzicach (48,2%) oraz doświadcza poczucia bezpieczeństwa w obecności rodziców (45,1%). Autorytet rodziców często szanuje młodzież odczuwająca zrozumienie w kontaktach z rodzicami (48,7%) oraz młodzież, która czuje się kochana przez rodziców (43,3%).

Słaby kontakt psychiczny z rodzicami oddziałuje także na ogólny stosunek młodzieży do autorytetów. Przeważający odsetek młodzieży, która nie potrafi sprecyzować, kto jest dla niej autorytetem, nie rozmawia z rodzicami o przeżywanych uczuciach i emocjach (30,0%), nie może liczyć na wsparcie i pomoc rodziców w trudnych sprawach (35,3%), nie doświadcza poczucia bezpieczeństwa w obecności rodziców (31,1%). Niezdecydowana co do autorytetu młodzież często nie czuje się kochana przez rodziców (34,4%) oraz odczuwa brak zrozumienia w relacjach z rodzicami (37,9%). Uznawanie autorytetu rodziców, jak również innych autorytetów uwarunkowane jest najczęściej obecnością psychiczną rodziców w wychowaniu, a nieco rzadziej obecnością fizyczną oraz płcią badanych.

W świetle ogólnych tendencji wyborów wartości w krajach europejskich i w Polsce młodzież na pierwszym miejscu stawia założenie rodziny i szczęśliwe życie w rodzinie³⁴. Prawie 70% badanej młodzieży dąży do założenia własnej rodziny, 20,6% – nie jest pewna swoich zamierzeń w tej kwestii, 5,9% jeszcze nie potrafi sprecyzować swoich planów, a 4,4% nie zamierza zakładać rodziny. Wśród badanych aspirujących do założenia własnej rodziny nieco wyższy jest odsetek młodzieży pochodzącej z rodzin pełnych (71%) niż z ro-

---

³⁴ L. D y c z e w s k i, *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiędzy tradycją a nowoczesnością*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2009, s. 48-50.

dzin niepełnych czasowo (66,7%) oraz niepełnych (60,9%). W tej grupie wyższy jest procent młodych, którzy rozmawiają z rodzicami o swoich uczuciach i emocjach (77,6%) niż niepodjemujących takich rozmów (58,3%); wyższy jest też procent uczniów mogących polegać na rodzicach w trudnych sprawach (75,3%) niż tych, którzy nie mogą polegać na rodzicach (58,8%), oraz większy jest odsetek uczniów doświadczających poczucia bezpieczeństwa w obecności rodziców (74,7%) niż tych, którzy nie czują się bezpiecznie (57,8%). Aspiracje założenia rodziny częściej przejawiają badani, którzy czują się kochani przez rodziców (72,1%), niż ci, którzy nie czują się kochani przez rodziców (59,4%), oraz częściej uczniowie czujący się zrozumiani przez rodziców (75,6%) niż mający z tym problemy (60,3%).

Zainteresowanie założeniem rodziny, połączone z pewnymi zastrzeżeniami, przejawia najczęściej młodzież, która nie rozmawia z rodzicami o swoich uczuciach i emocjach (25%) oraz odczuwa brak zrozumienia w kontaktach z rodzicami (27,6%). Na uwagę zasługuje także grupa badanych, którzy nie zamierzają założyć własnej rodziny (13%), wywodząca się głównie z rodzin niepełnych.

Przeważający odsetek badanej młodzieży przejawia aspiracje założenia własnej rodziny. Różnice w odpowiedziach badanych ze względu na płeć nie są znaczące³⁵. Natomiast obecność fizyczna i psychiczna rodziców w wychowaniu oddziałuje pozytywnie na kształtowanie aspiracji posiadania własnej rodziny.

Następnie w badaniach uwzględniono termin, w jakim badane osoby zamierzają założyć własną rodzinę. Jak się okazuje, niemal połowa młodzieży zamierza założyć rodzinę w ciągu 10 lat (49,3%), około 1/3 badanych (30,1%) nie potrafi jeszcze sprecyzować terminu założenia rodziny, a 12,5% respondentów chce założyć rodzinę w ciągu pięciu lat. Natomiast 8,1% nie chce zakładać rodziny.

W ciągu najbliższych pięciu lat częściej pragną założyć rodzinę dziewczęta (16,1%) niż chłopcy (4,7%). Podobnie w ciągu 10 lat rodzinę zamierza założyć 52,7% dziewcząt i 41,9% chłopców. Z kolei w grupie badanych, którzy nie wiedzą, kiedy założą rodzinę, przeważają chłopcy (39,5%) nad dziewczętami

---

³⁵ Obecnie różnicująca siła płci znacząco zmalała, co uwidacznia się także w badaniach dotyczących małżeństwa i rodziny. Jest to uwarunkowane zmianami roli, wykształcenia i pozycji społecznej kobiety – por. D y c z e w s k i, *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Między tradycją a nowoczesnością*, s. 56.

(25,8%). Podobnie wśród badanych, którzy nie planują założyć rodziny, można zauważyć wyższy procent chłopców (14%) niż dziewcząt (5,4%).

W okresie 10 lat rodzinę pragnie założyć 53,3% uczniów pochodzących z rodzin pełnych i 39,1% pochodzących z rodzin niepełnych oraz 16,7% badanych z rodzin niepełnych czasowo. Wśród młodzieży, która nie wie, kiedy założyć rodzinę, zdecydowanie przeważa odsetek badanych z rodzin niepełnych czasowo (66,7%). Aspiracje w kierunku założenia własnej rodziny w ciągu pięciu lat częściej przejawiają uczniowie z rodzin pełnych (14%) niż niepełnych (8,7%). Natomiast wśród badanych, którzy nie planują założyć rodziny, występuje wyższy odsetek uczniów z rodzin niepełnych (21,7%) i niepełnych czasowo (16,7%) niż z rodzin pełnych (4,7%).

Nie bez znaczenia dla terminu założenia rodziny pozostaje obecność psychiczna rodziców w wychowaniu. W grupie uczniów, którzy planują założyć rodzinę w ciągu najbliższych pięciu lat, przeważają uczniowie rozmawiający z rodzicami o uczuciach (19,7%) nad nierozmawiającymi (3,3%); często są to uczniowie nieczujący się bezpiecznie w obecności rodziców (17,8%). Wśród badanych wskazujących na zawarcie małżeństwa w ciągu najbliższych 10 lat wyższy jest odsetek badanych, którzy czują się kochani przez rodziców (51,9%), niż tych, którzy nie czują się kochani (40,6%), oraz wyższy jest procent osób czujących się bezpiecznie w obecności rodziców (52,7%) niż tych, które nie doświadczają poczucia bezpieczeństwa (42,2%).

Z kolei w grupie młodzieży, która nie potrafi określić terminu założenia rodziny, przeważają osoby nieodczuwające miłości rodziców (18,8%), niemożące polegać na wsparciu swoich rodziców (15,7%) oraz nierozmawiające z rodzicami o swoich uczuciach (13,3%) i nieczujące się bezpiecznie w obecności rodziców (13,3%).

Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że przeważająca część badanej młodzieży ma aspiracje dotyczące terminu założenia rodziny w ciągu najbliższych pięciu lub 10 lat. Wśród tych osób odnotowuje się wyższy procent dziewcząt, młodzieży z rodzin pełnych i osób cieszących się przejawami obecności psychicznej rodziców. Z kolei wśród badanych, którzy nie potrafią skonkretyzować terminu założenia rodziny lub nie interesują się tą sprawą, przeważają chłopcy, młodzież z rodzin niepełnych i niepełnych czasowo oraz uczniowie stwierdzający przejawy nieobecności psychicznej rodziców. Można więc uznać, że zarówno płeć, jak i obecność fizyczna i psychiczna rodziców w wychowaniu oddziałują na kształtowanie pragnienia zawarcia małżeństwa i założenia rodziny w nieodległym czasie.

Posiadanie dzieci i dobry kontakt z nimi w przyszłości stanowi jedną z pierwszoplanowych wartości młodzieży europejskiej i polskiej³⁶. Kolejnym obszarem badanych aspiracji młodzieży są plany dotyczące posiadania dzieci. W świetle wypowiedzi badanych przeważający odsetek młodzieży (59,6%) chce mieć dwoje dzieci. Aspiracje takie przejawiają częściej uczniowie pochodzący z rodzin pełnych (62,6%) niż uczniowie z rodzin niepełnych (52,2%) i niepełnych czasowo (33,3%). Młodzież pragnąca mieć w przyszłości dwoje dzieci częściej doświadcza także obecności psychicznej rodziców, czuje się kochana przez rodziców (65,4%), prowadzi rozmowy z rodzicami o swoich uczuciach i emocjach (61,8%), doświadcza wsparcia rodziców (62,4%) czuje się bezpiecznie w obecności rodziców (62,6%) oraz czuje się zrozumiana przez rodziców (62,8%).

W grupie osób chcących mieć troje lub więcej dzieci (27,2%) przeważa młodzież rozmawiająca z rodzicami o przeżywanych uczuciach i emocjach (31,6%), otrzymująca wsparcie i pomoc rodziców w trudnych sprawach (29,4%) oraz czująca się bezpiecznie w obecności rodziców (28,6%).

Wśród badanych, którzy nie zamierzają mieć dzieci, przeważają chłopcy (14,0%) nad dziewczętami (7,5%), a młodzież pochodząca z rodzin niepełnych (26,1%) i niepełnych czasowo (16,7%) przeważa nad młodzieżą z rodzin pełnych (5,6%). W tej grupie dominują osoby niedoświadczające obecności psychicznej rodziców: nierozmawiające z rodzicami o swoich uczuciach i emocjach (15,0%), niemogące liczyć na wsparcie i pomoc rodziców w trudnych sprawach (15,7%), nieobdarzane miłością rodzicielską (28,1%), nieczujące się bezpiecznie w obecności swoich rodziców (15,6%).

Zgodnie z przedstawionymi danymi ponad połowa badanej młodzieży chce mieć w przyszłości dwoje dzieci, a prawie 1/3 badanych chciałaby w przyszłości założyć rodzinę wielodzietną z trojgiem lub więcej dzieci. Najczęściej deklarują tak uczniowie pochodzący z rodzin pełnych, potwierdzający przejawy obecności psychicznej rodziców w wychowaniu. Natomiast wśród badanych, którzy nie planują mieć dzieci, przeważa młodzież z rodzin niepełnych, deklarująca nieobecność psychiczną rodziców. Wyniki wskazują, że zarówno obecność fizyczna, jak i psychiczna rodziców oddziałuje na aspiracje dotyczące liczby posiadanych dzieci.

---

³⁶ Por. tamże, s. 50.

4. ASPIRACJE SPOŁECZNE MŁODZIEŻY W ŚWIETLE BADAŃ MATURZYSTÓW

Aspiracje społeczne określa się jako specyficzny rodzaj dążeń człowieka, kształtujący się na podłożu wyższych uczuć społecznych: patriotyzmu, poczucia więzi z grupą oraz chęci bezinteresownego działania dla dobra wspólnego³⁷. Aspiracje społeczne dotyczą aktywności w ramach grup społecznych, często wiążą się z udzielaniem pomocy innym ludziom oraz organizowaniem i kształtowaniem życia różnych społeczności. W niektórych przypadkach aspiracje społeczne mogą wiązać się z ambicjami bardziej lub mniej czynnego udziału w życiu politycznym. Wówczas określa się je mianem aspiracji społeczno-politycznych lub społeczno-ideowych³⁸.

Młodzież zapytano o aspiracje dotyczące chęci niesienia pomocy ludziom będącym w potrzebie. Przeważający odsetek badanych (44,9%) chce w przyszłości pomagać ludziom będącym w potrzebie. Z pewnym zastrzeżeniem gotowość niesienia pomocy innym wyraża 34,6% badanych, 11% jeszcze nie wie, czy chce pomagać innym, 5,1% uczniów raczej nie będzie pomagać, natomiast 4,4% zdecydowanie nie zamierza pomagać.

Wśród badanych wyrażających gotowość niesienia pomocy potrzebującym występuje nieco wyższy odsetek dziewcząt (47,3%) niż chłopców (39,5%). Podobnie wśród młodzieży deklarującej chęć niesienia pomocy, ale z pewnymi zastrzeżeniami wyższy jest odsetek dziewcząt (39,8%) niż chłopców (23,3%). Wydaje się to potwierdzać ogólną tendencję, zgodnie z którą kobiety częściej podejmują pracę z ludźmi i zajmują się opieką nad nimi³⁹.

Chęć niesienia pomocy innym ludziom częściej przejawia młodzież, która czuje się bezpiecznie w obecności rodziców (48,4%) niż niedoświadczająca w ich obecności poczucia bezpieczeństwa (37,8%). Skłonność do pomagania innym nieco częściej przejawia młodzież, która nie czuje się kochana przez rodziców (53,1%) niż doświadczające miłości rodzicielskiej (42,3%). Chęć niesienia pomocy, ale z pewnymi zastrzeżeniami, przejawia często młodzież rozmawiająca z rodzicami o swoich uczuciach i emocjach (40,8%), mogąca

---

³⁷ S k o r n y, *Aspiracje*, s. 31.

³⁸ Por. L e w o w i c k i, *Aspiracje dzieci i młodzieży*, s. 25.

³⁹ Por. Miłość i troska o człowieka stanowi szczególny dar i „geniusz” każdej kobiety, której Bóg zawiera człowieka. J a n P a w e ł II, *List o godności i powołaniu kobiety* „*Mulieris dignitatem*” (15.08.1988), 18, 30; L. B r a n n o n, *Psychologia rodzaju*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2002, s. 253.

polegać na rodzicach w trudnych sprawach (37,6%), czująca się bezpiecznie w obecności rodziców (36,3%) oraz odczuwająca miłość rodziców (38,5%).

Badana młodzież pragnie w przyszłości pomagać ludziom znajdującym się w potrzebie, przy czym aspiracje te ujawniają częściej dziewczęta niż chłopcy. Na podstawie badań można zauważyć, że gotowość niesienia pomocy ludziom potrzebującym jest uwarunkowana zmienną płci, strukturą rodziny oraz przejawami obecności psychicznej rodziców.

Badanych uczniów zapytano także o plany dotyczące czynnego angażowania się w działalność Kościoła, do którego przynależą. Przeważający odsetek badanej młodzieży (45,6%) nie zamierza w przyszłości czynnie angażować się w działalność Kościoła. Raczej nie planuje takiego zaangażowania 16,2% badanych, a 14,7% uczniów nie podjęło jeszcze żadnej decyzji. Zdecydowanie angażować się w działalność Kościoła planuje 9,6% badanych, a 14% czyni to z pewnymi zastrzeżeniami.

Biorąc pod uwagę zmienną płci można zauważyć, że chłopcy dominują zarówno wśród osób, które nie planują czynnie angażować się w działalność Kościoła (60,5%), jak i wśród zdecydowanie deklarujących takie zaangażowanie (14%). Dziewczęta częściej deklarują zaangażowanie z pewnymi zastrzeżeniami (17,2%).

Aspiracje społeczne młodzieży dotyczące planów czynnego angażowania się w działalność Kościoła różnicuje także struktura rodziny. Wśród uczniów, którzy nie zamierzają się angażować w taką działalność, wyższy jest odsetek młodzieży z rodzin niepełnych czasowo (66,7%) oraz niepełnych (65,2%) niż z rodzin pełnych (40,2%). Może to wskazywać na pozbawienie dzieci i młodzieży w rodzinach niepełnych możliwości obserwowania przykładu takiego zaangażowania.

Pośród badanych, którzy nie planują czynnego angażowania się w działalność Kościoła, przeważa odsetek uczniów nierozmawiających z rodzicami o przeżywanych uczuciach i emocjach (58,3%) nad podejmującymi takie rozmowy (35,5%); uczniowie niedoświadczający poczucia bezpieczeństwa w obecności rodziców (60%) przeważają nad czującymi się bezpiecznie (38,5%). W działalność Kościoła częściej nie chce się angażować młodzież, która czuje się nierozumiana przez rodziców (51,7%) niż młodzież rozumiana (41,0%).

Wśród badanych uczniów pragnących czynnie angażować się w działalność Kościoła przeważa młodzież, która czuje się rozumiana przez rodziców (19,2%), rozmawiająca z rodzicami o swoich uczuciach i emocjach (17,1%),

mogąca polegać na swoich rodzicach w trudnych sprawach (15,3%) oraz czująca się bezpiecznie w obecności rodziców (15,4%).

Z przedstawionych danych wynika, że ponad połowa młodzieży nie zamierza czynnie angażować się w działalność Kościoła. Deklaracja zaangażowania w życie Kościoła uwarunkowana jest strukturą rodziny oraz przejawami obecności psychicznej rodziców. Obecność fizyczna i psychiczna rodziców w wychowaniu sprzyja kształtowaniu się pozytywnych aspiracji młodzieży odnoszących się do uczestnictwa w życiu i działalności Kościoła. Natomiast absencja fizyczna i psychiczna rodziców wpływa na brak chęci czynnego angażowania się młodzieży w taką działalność.

Aspiracje społeczne młodzieży mogą przejawiać się w chęci uczestnictwa w działalności samorządu szkolnego, harcerstwa lub innych organizacji wymagających grupowego działania⁴⁰. Tylko 19,9% badanej młodzieży zdecydowana jest stworzyć organizacje społeczne i angażować się w ich działalność, a dalsze 24,3% raczej zamierza podjąć taką działalność. 11% respondentów nie zamierza tworzyć organizacji społecznych ani angażować się w ich działalność, a 20,6% badanych raczej nie planuje działalności społecznej. Około jedna czwarta badanych nie potrafi jeszcze skonkretyzować swoich planów w tej dziedzinie.

Aspiracje zaangażowania się w organizacjach społecznych częściej deklaruje młodzież z rodzin niepełnych (30,4%) niż z pełnych (17,8%) i niepełnych czasowo (16,7%). Wśród badanych deklarujących z pewnymi zastrzeżeniami zamiar działalności w organizacjach społecznych przeważają uczniowie pochodzący z rodzin niepełnych (26,1%) oraz pełnych (24,3%) nad uczniami z rodzin niepełnych czasowo (16,7%).

Młodzież z rodzin niepełnych czasowo (33,3%) częściej nie zamierza angażować się w organizacjach społecznych niż młodzież z rodzin niepełnych (13,0%) oraz pełnych (9,3%). Wśród nieplanujących takiego zaangażowania przeważają osoby, które nie czują się kochane przez rodziców (18,8%), nie rozmawiają z rodzicami o swoich uczuciach i emocjach (18,3%) oraz nie doświadczają poczucia bezpieczeństwa w obecności rodziców (13,3%).

Z przedstawionych danych wynika, że mniej niż połowa badanych niezdecydowanie zamierza w przyszłości stworzyć i angażować się w działalność w organizacjach społecznych. Około jedna czwarta badanych nie ma skonkretyzowanych planów w tej dziedzinie. Nieobecność fizyczna rodziców nie

---

⁴⁰ S k o r n y, *Aspiracje*, s. 31.

różnicuje wyraźnie wyników badań. Młodzież doświadczająca przejawów nieobecności psychicznej rodziców częściej nie zamierza angażować się w pracę w organizacjach społecznych. Tendencje takie należy prawdopodobnie łączyć z niekorzystną socjalizacją młodzieży doświadczającej nieobecności psychicznej rodziców.

*

Zaprezentowane wyniki badań ukazują, że obecność fizyczna rodziców w wychowaniu oddziałuje na kształtowanie aspiracji rodzinnych i społecznych młodzieży. Uczniowie z rodzin pełnych częściej doceniają wartości, takie jak miłość i rodzina, oraz częściej pragną założyć rodzinę. Młodzież ta planuje założenie rodziny w najbliższych latach oraz pragnie mieć dzieci. Przeciwnie oddziałuje natomiast nieobecność rodziców. Uczniowie obciążeni fizyczną absencją rodziców oraz doświadczający słabego kontaktu psychicznego z rodzicami rzadziej doceniają wartość rodziny i nie przejawiają pragnienia jej założenia oraz posiadania dzieci.

Młodzież mająca dobry kontakt psychiczny z rodzicami często docenia wartość rodziny i miłości, szanuje autorytet rodziców i inne autorytety, pragnie mieć rodzinę i planuje ją założyć w najbliższych latach. Psychiczna obecność rodziców współwystępuje z pragnieniem posiadania dzieci, często trojga i więcej. Natomiast słaby kontakt psychiczny z rodzicami skutkuje skłonnością do odrzucania autorytetu rodziców oraz innych autorytetów.

Podobnie w zakresie aspiracji społecznych obecność fizyczna i psychiczna rodziców często łączy się u młodzieży z pragnieniem pomagania innym oraz zaangażowania się w działalność Kościoła. Natomiast nieobecność fizyczna i psychiczna rodziców współwystępuje z postawą niechęci do czynnego zaangażowania się w działalność Kościoła. Wyniki wskazują na potrzebę uświadamiania rodzicom znaczenia ich obecności fizycznej i psychicznej w wychowaniu dzieci i młodzieży oraz kształtowaniu aspiracji rodzinnych i społecznych.

BIBLIOGRAFIA

- B ł a s i a k A., D y b o w s k a E.: Rodzicielstwo i jego znaczenie dla procesu wychowania dziecka, [w:] Wybrane zagadnienia pedagogiki rodziny, red. A. Błasiak, E. Dybowska, Kraków: WAM 2010, s. 105-127.
- D a n i l e w i c z W.: Aspiracje życiowe młodzieży z rodzin pełnych i rozłączonych z powodu migracji zagranicznej rodziców, [w:] Edukacyjne tendencje XXI wieku w dialogu i perspektywie, red. A. Karpińska, Białystok: Wydawnictwo Uniwersyteckie Trans Humana 2005, s. 283-295.
- J a n o w s k i A.: Aspiracje młodzieży szkół średnich, Warszawa: PWN 1977.
- K o z a k S.: Patologia eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin, Warszawa: Wydawnictwo Difin 2010.
- L e w o w i c k i T.: Aspiracje dzieci i młodzieży, Warszawa: PWN 1987.
- M u s i a l s k a K.: Aspiracje młodzieży stojącej u progu dorosłości, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2010.
- O l e a r c z y k T. E.: Sieroctwo i osamotnienie. Pedagogiczne problemy kryzysu współczesnej rodziny, Kraków: WAM 2007.
- S i k o r s k i W.: Aspiracje życiowe młodzieży uczącej się i ich tło rozwojowe, Opole: Wydawnictwo UO 1999.
- S i k o r s k i W.: Aspiracje. Studium psychologiczne i socjopedagogiczne, Nysa: Oficyna Wydawnicza WSZ 2005.
- W o l i c k i M.: Rodzaje nieobecności ojca w rodzinie, „Katecheta” 4(1989), s. 182-183.

THE EFFECT OF PARENTS' PRESENCE
IN THE PROCESS OF UPBRINGING ON FAMILY
AND SOCIAL ASPIRATIONS OF YOUNG PEOPLE

S u m m a r y

The parents' presence in the upbringing of a child plays a significant role in forming the child's personality and preparing it to play sexual and social roles connected with sex. Physical and psychological presence influences living aspirations of adolescent children, including their family and social aspirations.

A study of secondary school graduates shows that young people coming from complete families more often appreciate such values as love and family, more often want to have a family and plan starting one in the nearest future, and want to have children. Young people coming from complete families more rarely exclude their future involvement in activities of the Church or social organizations. Those who have a good psychological contact with their parents often appreciate the value of family and love, moreover, they appreciate the authority of parents and value other authorities; they want to have a family and plan starting one in the

---

nearest future. The desire to have children, three or more of them, as well as the desire to help others and to get involved in the Church's activities more frequently occur along with the experience of psychological presence of the parents.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: rodzina, obecność rodziców, rodzina niepełna, nieobecność psychiczna, aspiracje młodzieży, aspiracje rodzinne, aspiracje społeczne.

Key words: family, presence of the parents, incomplete family, psychological absence, young people's aspirations, family aspirations, social aspirations.